DOI 10.29254/2077-4214-2020-3-157-184-187
УДК 378.147.016:611.018

Ковальчук Н. Є.

ДОСВІД ВИКЛАДАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «ГІСТОЛОГІЯ, ЦИТОЛОГІЯ ТА ЕМБРІОЛОГІЯ» ДЛЯ СТУДЕНТІВ-ПЕРШОКУРСНИКІВ: ПРОБЛЕМИ, РЕАЛІЇ ТА ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ

ДВНЗ «Івано-Франківський національний медичний університет» (м. Івано-Франківськ)
kovalchuk-natalja@ukr.net

Вступ. Будь-яка професійна діяльність – це перш за все сукупність знань і професійних умінь, на успішне освоєння яких потрібно не тільки багато часу, але і праці. Не є винятком і студенти-медики, яким, мабуть, як нікому іншому, доведеться пройти всі складнощі професійного становлення, починаючи з перших же днів навчання в медичному вузі.

На початковому етапі підготовки лікаря гістологія є ідеальною дисципліною, що формує теоретичну базу для розвитку професійних компетенцій та лікарського мислення. Дійсно, здатність аналізувати інформацію, систематизувати її відповідно до значимості, встановлювати взаємозв'язки між елементами систем, генерувати гіпотези обов'язкові у вивченні даного предмету. Функціонування такої системи навчання вимагає особливої організації навчального процесу на основі всебічної оцінки можливостей засобів, форм і методів навчання, оскільки студент повинен спочатку сприйняти зміст, осмислити його, потім запам'ятати і, нарешті, навчитися застосовувати знання на практиці. В умовах зростаючого інформаційного потоку все складніше забезпечити високий рівень освіти, застосовуючи для цієї мети тільки традиційні методи навчання. Це змушує викладачів постійно шукати нові методи і форми освітньої діяльності, удосконалювати методику навчання, впроваджувати у навчальний процес більш ефективні методи та засоби з тим, щоб активізувати процес засвоєння знань, формування навичок і вмінь.

Викладання навчальної дисципліни «гістологія, цитологія та ембріологія» у вищому медичному закладі освіти повинна здійснюватися на основі логічного зв'язку медико-біологічних, медико-профілактичних та клінічних навчальних дисциплін, що буде сприяти цілісному системному пізнанню студентами предмета, вчень та теорій, усвідомленню їх наукової та практичної вагомості для життєдіяльності людини [1-3].

Основна частина. Кафедра гістології, цитології та ембріології є однією з численних кафедр Івано-Франківського національного медичного університету, де починають навчання студенти-першокурсники. Викладачам не з чуток знайомі проблеми, з якими стикаються молоді люди, які тільки-но вступили до вищого навчального закладу.

Однією з основних проблем, яку перш за все виділяють студенти-першокурсники, є великий обсяг навчального матеріалу в сукупності з новою системою роботи, що вимагає навичок прослуховування лекцій і сприйняття великої кількості інформації, що підлягає самостійному опрацюванню. Необхідно ще враховувати, що значна частина молодих людей не вміє працювати з науковою літературою і раціонально організовувати свій час, що в сукупності з ослабленням контролю їх навчальної діяльності, призводить до результатів, що не задовольняють очікування ні студентів, ні викладачів [3,4].

У відповідності до навчальних планів підготовки магістрів за спеціальністю 221 «Стоматологія» та за спеціальністю 222 «Медицина», уведених в дію 2016 року, на кафедрі розроблено робочі програми, що структуровані на два модулі, а на аудиторну роботу студентів виділено 160 аудиторних годин. Видами аудиторної роботи, згідно із навчальним планом, є лекційні та практичні заняття [5].

Для вирішення проблеми і оптимізації навчального процесу співробітниками кафедри розроблені робочі програми і навчально-методичні посібники. Створені комплекси спеціалізовані і відображають основні сторони підготовки майбутніх лікарів: теоретичну (лекції), практичну (практичні та семінарські заняття) і дослідницьку (науково-дослідницька робота при підготовці до семінарських занять і в студентському науковому гуртку).

Розроблена система навчання студентів є складною, розвиває клінічне мислення і спрямована на формування навичок продуктивної і творчої діяльності студента в аудиторії, при позааудиторних контактах з викладачем на консультації і домашній підготовці [4].

Навчально-методичні матеріали включають: фонди оціночних засобів, методичні розробки до лекцій, методичні розробки до практичних або семінарських занять для студентів, методичні розробки до практичних або семінарських занять для викладача. Фонди оціночних засобів призначені для контролю знань студентів і складені відповідно до змісту освітньої програми за напрямом підготовки «Стоматологія» та «Медицина», паспортів компетенцій освітньої програми, робочих програм дисциплін. Вони включають в себе комплекти: тестових завдань, питань для індивідуального опитування та ситуаційних завдань. Представлені комплекти дозволяють студентам виділяти головне в досліджуваних темах і самостійно контролювати ступінь засвоєння нового матеріалу.

Для формування навичок індивідуальної науково-дослідної роботи студентів пропонуються теми для доповідей. Самостійна підготовка доповідей на задані теми сприяє формуванню у них необхідних компетенцій, навичок публічного виступу та оформлення презентацій своєї роботи. Деякі активні студенти самі пропонують цікаві для них теми, виявляють бажання зібрати інформацію за професійним спрямуванням, створити мультимедійні презентації та виступити перед однокурсниками, залучаючи їх у процес обговорення. Подібна ініціатива вітається і повністю підтримується викладачами, які вважа-

ють, що пошукова діяльність студентів і фокусування цього пошуку на певній професійній тематиці сприяє формуванню і стимуляції професійної самоосвіти майбутніх лікарів. Так як, спільна робота вчителя і учня в процесі підготовки виступу є прекрасним прикладом наставництва на початкових етапах становлення майбутнього спеціаліста.

Методичні розробки до лекцій побудовані за певним планом, уніфіковані відповідно до компетентнісного підходу, що передбачено стандартом освіти. Лекційний матеріал подається у формі лекцій-візуалізацій, що дозволяє реалізувати принцип наочності, забезпечити адекватне розуміння розглянутих питань і сприяє розвитку пізнавальної діяльності у студентів.

Практичні або семінарські заняття зі студентами, які навчаються за напрямом підготовки «Стоматологія» та «Медицина» ведуться за планом, передбаченим в методичних посібниках для практичних занять. Вони є, мабуть, основним етапом освітнього процесу тому забезпечують зв'язок теорії і практики та формування таких компетенцій, як: здатність до абстрактного мислення, аналізу, синтезу; готовність вирішувати стандартні завдання професійної діяльності з використанням медико-біологічної термінології; здатність до оцінки морфофункціональних станів в організмі людини для вирішення професійних завдань.

Засвоєння розглянутих компетенцій в процесі вивчення дисциплін, що викладаються на кафедрі гістології, цитології та ембріології, сприяє формуванню знань, умінь і навичок, які є базовими для подальшого вивчення профільних дисциплін, що дозволяють здійснювати ефективну роботу по всіх видах професійної діяльності лікаря.

Покоління сучасних студентів належить до мережевого покоління. Студенти наполегливо і без труднощів використовують інформаційні комп'ютерні технології. Вони «виросли в інтернеті» та є мультифункціональними. Постійне одночасне перебування в соціальних мережах, використання месенджерів поєднується ними з підготовкою до занять та виконанням домашнього завдання, відвідуванням гуртків, розмовами по телефону, іграми та іншими сучасними розвагами. Дослідження свідчать, що такі студенти є візуалами, які уникають читання текстів, однак надають перевагу перегляду навчальних відео чи прослуховуванню навчального аудіоконтенту, тобто прагнуть бути активними учасниками життя [6,7].

Зважаючи на останні події у світі і те, що дана ситуація істотно вплинула на життя країни, в теперішніх умовах пандемії в ІФНМУ впроваджено дистанційне навчання у форматі відео-конференцій за допомогою програм Microsoft Teams, Skype та Zoom. Дистанційне навчання має певні переваги. До них відноситься зручний для кожного студента графік і темп, необхідний особисто йому для засвоєння дисципліни, що веде до більш продуктивного використання часу. Однією з переваг є можливість 100% присутності студентів на заняттях, зацікавленість у роботі, удосконалення навичок роботи з інформаційними комп'ютерними технологіями, дисциплінованість, прагнення до самоосвіти та саморозвитку, економія енергоресурсів. Істотним недоліком даної форми навчання, що робить її неприйнятною в якості єдиної форми навчання переважної більшості дисциплін медичного ВНЗ, є обмеження в отриманні практичних навичок і недостатній контроль рівня отриманих знань. Як правило, це складні для сприйняття студентами фрагменти матеріалу, що вимагають додаткового наочного роз'яснення, особливо для студентів-першокурсників. Для викладачів, особливо старшого віку, проблемою є недостатній рівень підготовки до роботи з сучасними інформаційними комп'ютерними технологіями. Потрібно визнати той факт, що традиційне навчання поступово переходить у формат змішаного навчання і це вимагає в подальшому швидкої реакції зі сторони системи вищої медичної освіти.

Наступна проблема, з якою стикаються колишні школярі, але не завжди оцінюють її адекватно, є недостатня шкільна підготовка. Професорсько-викладацький склад кафедри відзначає низький рівень шкільної підготовки переважно серед студентів-першокурсників контрактної форми навчання або тих, хто вступив за цільовим набором.

Недостатнім для успішного навчання у вищому навчальному закладі є не тільки рівень знань профільних предметів, а й знання та розуміння української мови, принаймні частини загальновживаних слів і виразів. З огляду на величезний обсяг медичної термінології, який потрібно вивчити колишнім школярам, стає зрозуміло, що в сукупності з нерозумінням звичайних слів ми отримуємо справжню «бомбу уповільненої дії», яка буде заважати підготовці якісного фахівця. Саме в цей період закладаються основи термінологічної грамотності, без якої немислиме засвоєння фахових дисциплін майбутніми лікарями.

Ідеальним варіантом є своєчасна профілактика виникнення недоліків шкільної освіти, так як подальша боротьба з ними набагато складніша, і часто призводить до негативних і незворотних явищ у суспільстві в цілому. Змінити процес шкільного навчання ми не в змозі, але в змозі запропонувати альтернативні методи його коригування поза шкільними стінами.

В університеті щорічно організовуються очні та заочні (дистанційні) підготовчі курси з профільних предметів. Таким чином у школярів, що бажають підвищити свій рівень знань і вступити в спеціалізований вищий навчальний заклад, з'являються додаткові шанси для здійснення заповітної мрії і проходження попередньої адаптації до нових умов майбутнього навчання. Однак, наявна довузівська підготовка не може повністю вирішити дану проблему, так як не всі абітурієнти з тих чи інших причин можуть нею скористатися. Подальше рішення розглянутої проблеми лягає в першу чергу на плечі викладачів початкових курсів університету.

На кафедрі гістології, цитології та ембріології використовуються інноваційні методи навчання студентів, представлені в розроблених нами навчально-методичних матеріалах. Однак не всі вікові категорії професорсько-викладацького складу на перше місце ставлять таку традиційну форму навчання, як індивідуальне опитування. Справа в тому, що сучасному поколінню, що виросло «в інтернеті і з телефонами в руках» та вільно володіє технічною стороною пошуку інформації в мережі, підготовленому до здачі ЗНО по тестах, складно викласти вивчений матеріал усно.

Виникає питання: «чому?» Відповідь на це «чому» лежить у всіх розглянутих проблемах відразу і вже не може кардинально змінити ситуацію. Але саме індивідуальне опитування дозволяє викладачеві виявити особисті проблеми окремо взятого студента і знайти конкретний підхід до кожної особистості, забезпечивши тим самим індивідуальний підхід до студентів. Ми вважаємо, що даний педагогічний прийом, що змушує молодих людей вчитися грамотно і красиво викладати свої думки не старіє, а, навпаки, набуває рис креативності в сучасному цифровому світі [7,8].

В даний час підготовка кваліфікованих фахівців, здатних ефективно вирішувати професійні завдання можлива лише при тісному взаємозв'язку навчального процесу з науково-дослідною діяльністю [4]. У зв'язку з цим, ми намагаємося залучати до наукової роботи всіх студентів, незалежно від рівня їх шкільної підготовки.

Готовність студентів до активного пізнавального пошуку свідчать про наявність у них стійкого інтересу до майбутньої професійної діяльності і дозволяє розвинути науковий потенціал особистості студента і сформувати соціально адаптованого, здатного до саморозвитку та самоосвіти, конкурентоспроможного професіонала [1,2,7].

Основним способом залучення студентів до науково-дослідницької діяльності стає включення студентів в роботу студентського наукового товариства, що починається з роботи в студентському науковому гуртку. Студентський науковий гурток активно функціонує і на нашій кафедрі. Тут молоді науковці залучаються до проведення багатьох наукових досліджень у гістологічній чи гістохімічній лабораторіях, знайомляться та безпосередньо виготовляють гістологічні препарати, банк яких налічує 2550 одиниць, регулярно беруть участь та перемагають в наукових конференціях та симпозіумах [5].

Молоді люди не тільки знайомляться з принципами роботи та використання приладів мікроскопічної і гістологічної техніки; з сучасними методами, що використовуються в гістології, ембріології, цитології, а й отримують можливість попрацювати з ними на практиці. В процесі своєї діяльності студенти вчаться ставити цілі і завдання, визначати предмет і об'єкт дослідження, здійснювати відбір методів дослідження, планувати хід дослідницької роботи, аналізувати отримані результати, робити висновки. Весь цей процес проводиться під чуйним контролем наставника. Оволодіння методами науково-дослідницької діяльності роботи в студентському науковому гуртку є обов'язковою структурною частиною моделі фахівця вищої освіти.

Сучасний лікар повинен володіти не тільки професійними знаннями, а й бути, у всіх сенсах, високоосвіченою людиною – справжнім представником сучасної інтелігенції. Кафедра гістології, цитології та ембріології Івано-Франківського національного медичного університету велику увагу приділяє виховній роботі зі студентами 1 та 2 курсів. Естетичне виховання студентів починається буквально з порога кафедри. Просторий хол і навчальні кімнати відремонтовані і оснащені сучасними меблями. У них розміщені добре оформлені сучасні стенди, що знайомлять студентів з історією і традиціями кафедри, її науковими напрямками і досягненнями, зв'язками з іншими морфологічними школами країни. На тематичних стендах демонструються високої якості кольорові фотографії, що розкривають неповторну красу гістологічних препаратів з основних типів досліджуваних тканин. На першому ж занятті традиційно проводиться знайомство студентів з кафедрою. Демонстрація портретів завідувачів кафедрою в різні роки супроводжується короткою розповіддю про особу кожного завідувача, їх професійні досягнення. Колектив кафедри регулярно проводить виховну роботу зі студентами, займаючись цим як в навчальний, так і в позанавчальний час. Організоване кураторство груп стоматологічного факультету. Виховні заходи проводяться як за індивідуальними планами кураторської роботи, так і під час кафедральних заходів.

Професорсько-викладацький склад проявляє належну вимогливість до зовнішнього вигляду студентів, їх навичкам спілкування з однокурсниками і старшим поколінням, роз'яснюючи, що дотримання гігієнічних і естетичних вимог дресс-коду має стати доброю звичкою, необхідної для їх подальшої лікарської діяльності.

Висновки. Труднощі, з якими стикаються молоді люди на першому курсі навчання у вищому навчальному закладі, можуть бути успішно подолані за умови своєчасного виявлення проблеми та об'єднання праці викладача і студента. Однак, незважаючи на всі зусилля, що докладаються професорсько-викладацьким складом, існує категорія студентів, для якої розглянуті проблеми стають нездоланними. На жаль, збільшення кількості студентів даної категорії, що спостерігається нами останнім часом, знижує якість результатів освітнього процесу. У сучасному ж суспільстві поняття якості пронизує всі сфери його життєдіяльності, в тому числі і освіти, стаючи умовою конкурентоспроможності та життєзабезпечення. Таким чином, перед нами стоїть завдання подальшого пошуку шляхів удосконалення освітнього процесу з метою «добитися якісних змін у підготовці студентів» відповідно до виникаючих запитами суспільства.

Тому комплексний, багатоплановий і ступеневий підхід до викладання гістології, цитології та ембріології з широким використанням інноваційних методів навчання та комп'ютерних технологій, застосування принципів міжпредметної інтеграції сприятиме підвищенню рівня підготовки студентів, росту їх мотивації та, як результат, успішному складанню ліцензійного інтегрованого іспиту «Крок 1».

Література

1. Maksymenko SD, Filonenko MM. Pedahohika vyshchoi medychnoi osvity. K.: TOV «Tsentr navchalnoi literatury»; 2014. 286 s. [in Ukrainian].
2. Barinov EF, Sulaieva OM, Nikolenko OH, Bondarenko NN, Hatina KI. Dydaktyka navchannia histolohii, tsytolohii ta embriolohii: rol' komp'iuternykh tekhnolohii. Zdorov'e rebenka. 2013;7:183-7. [in Ukrainian].
3. Malyk YuYu, Semeniuk TO, Penteleichuk NP. Dosvid ta problemy vykladannia histolohii, tsytolohii ta embriolohii. Bukovinian Medical Herald. 2019;23(1(89)):145-50. DOI: 10.24061/2413-0737.XXIII.1.89.2019.22 [in Ukrainian].

4. Bovtunova SS, Shurygina OV, Vologdina NN, Klimova NV, Rusakov DJu. Voprosy prepodavanija gistologii – problemy i vozmozhnye puti reshenija. Vestnik novyh medicinskih tehnologij. 2018;5:151-5. [in Russian].
5. Atamanchuk OV. Dosvid vykorystannia interaktyvnykh metodyk ta innovatsiinykh tekhnolohii pry vykladanni histolohii, tsytolohii ta embriolohii v IFNMU. APMM. 2020;20(1(69)):161-4. [in Ukrainian].
6. Barinov EF, Chaikovsky YuB, Kashchenko SA, Lutsyk AD, Maslovsky SYu, Gerashchenko SB, Nakonechnaya OV. Metodicheskoe obespechenie prepodavanija gistologii, citologii, jembriologii inostrannym studentam-medikam. Ukrainian morphological almanac. 2013;11(1):95-8. [in Russian].
7. Shepit'ko VI, Yakushko OS, Yeroshenko GA, Lysachenko OD. Shliakhy udoskonalennia metodyky vykladannia histolohii, tsytolohii ta embriolohii inozemnym studentam anhliiskoiu movoiu. World of medicine and biology. 2012;4:132-3. [in Ukrainian].
8. Masheiko IV, Peleshenko HB, Masheiko AM. Rol' informatsiinykh tekhnolohii u vykladanni dystsypliny studentam vyschykh navchal'nykh zakladiv. Medychna osvita. 2017;1:23-6. [in Ukrainian].

ДОСВІД ВИКЛАДАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «ГІСТОЛОГІЯ, ЦИТОЛОГІЯ ТА ЕМБРІОЛОГІЯ» ДЛЯ СТУДЕНТІВ-ПЕРШОКУРСНИКІВ: ПРОБЛЕМИ, РЕАЛІЇ ТА ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ

Ковальчук Н. Є.

Резюме. Стаття присвячена аналізу реальних проблем ситуацій, що виникають у студентів першого курсу при вивченні навчальної дисципліни «гістологія, цитологія та ембріологія» у вищому медичному навчальному закладі. Автором описані шляхи вирішення проблем та оптимізації навчального процесу, які використовують на кафедрі гістології, цитології та ембріології ІФНМУ. Для вирішення проблеми і оптимізації навчального процесу співробітниками кафедри розроблені робочі програми і навчально-методичні посібники. Викладання навчальної дисципліни «гістологія, цитологія та ембріологія» у вищому медичному закладі освіти повинна здійснюватися на основі логічного зв'язку медико-біологічних, медико-профілактичних та клінічних навчальних дисциплін. Комплексний, багатоплановий і ступеневий підхід з широким використанням інноваційних методів навчання та комп'ютерних технологій, застосування принципів міжпредметної інтеграції сприятиме підвищенню рівня підготовки студентів, росту їх мотивації.

Ключові слова: педагогіка, дисципліна, гістологія, професійна підготовка, студенти.

ОПЫТ ПРЕПОДАВАНИЯ УЧЕБНОЙ ДИСЦИПЛИНЫ «ГИСТОЛОГИЯ, ЦИТОЛОГИЯ И ЭМБРИОЛОГИЯ» ДЛЯ СТУДЕНТОВ-ПЕРВОКУРСНИКОВ: ПРОБЛЕМЫ, РЕАЛИИ И ПУТИ УСОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ

Ковальчук Н. Е.

Резюме. Статья посвящена анализу реальных проблем, возникающих у студентов первого курса при изучении учебной дисциплины «гистология, цитология и эмбриология» в высшем медицинском учебном заведении. Автором описаны пути решения проблем и оптимизации учебного процесса, которые используют на кафедре гистологии, цитологии и эмбриологии ИФНМУ. Для решения проблемы и оптимизации учебного процесса сотрудниками кафедры разработаны рабочие программы и учебно-методические пособия. Преподавания учебной дисциплины «гистология, цитология и эмбриология» в высшем медицинском учебном заведении должна осуществляться на основе логической связи медико-биологических, медико-профилактических и клинических учебных дисциплин. Комплексный, многоплановый и ступенчатый подход с широким использованием инновационных методов обучения и компьютерных технологий, применение принципов межпредметной интеграции будет способствовать повышению уровня подготовки студентов, роста их мотивации.

Ключевые слова: педагогика, дисциплина, гистология, профессиональная подготовка, студенты.

EXPERIENCE OF TEACHING THE DISCIPLINE «HISTOLOGY, CYTOLOGY AND EMBRYOLOGY» FOR FIRST-YEAR STUDENTS: PROBLEMS, REALITIES AND IMPROVEMENT

Kovalchuk N. Ye.

Abstract. The article is devoted to the analysis of problems and real situations that arise in first-year students in the study of the discipline «histology, cytology and embryology» in higher medical education institution. The author described the ways to solve problems and optimize the educational process used at the Department of Histology, Cytology and Embryology of IFNMU. The teaching of the discipline «Histology, Cytology and Embryology» in higher medical education institution should be based on the logical connection of medical-biological, medical-preventive and clinical disciplines.

The main difficulty is a large amount of training material and a new system of work. To solve the problem, the staff of the Department developed Working programs and educational and methodological complexes of disciplines. Methodological developments are created according to modern standards of education. They ensure the formation of all competencies provided by the Working program. The next challenge is the insufficient school preparation. To solve this problem, the University organizes full-time and correspondence training courses in specialized subjects. It is proposed to involve students in research activities and pay attention to educational work with students. The category of students for whom these problems become insurmountable is increasing. Teachers are faced with the task of further search for ways to improve the educational process in order to «achieve qualitative changes in the training of students».

An integrated, multifaceted and step-by-step approach with extensive use of innovative teaching methods and computer technologies, the application of the principles of interdisciplinary integration will help increase the level of preparation and motivation of students.

Key words: pedagogy, discipline, histology, vocational training, students.

Рецензент – проф. Єрошенко Г. А.
Стаття надійшла 17.08.2020 року